

Kohtuasi C-630/23**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

17. oktoober 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Kúria (Ungari kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

26. september 2023

Kassatsioonkaebuse esitajad:

ZH

KN

Vastustaja kassatsioonmenetluses:

AxFina Hungary Zrt.

Põhikohtuasja ese

Õiguslike tagajärgede ulatuse kindlaksmääramine ja nende kohaldamine, kui välisvääringsus noteeritud tarbijalepingu tingimus, mille kohaselt võtab tarbija valuutariski piiramatult enda kanda, on ebaõiglane ja seetõttu on leping tervikuna tühine.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõike 1 tõlgendamine. ELTL artikkel 267.

Eelotsuse küsimused

1. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (edaspidi „direktiiv 93/13“) artikli 6

lõikes 1 sisalduvat väljendit „[lepingut] on võimalik jätkata nii, et see [ei sisalda] ebaõiglasi tingimusi“ tuleb tõlgendada nii, et välisvääringsu noteeritud tarbijalepingut saab jätkata nii, et see ei sisalda lepingutingimust, mis käsitleb lepingujärgset põhisooritust ja jätab valuutariski piiramatult tarbija kanda, võttes arvesse, et liikmesriigi õiguses reguleeritakse vääringute konverteerimismehhanismi imperatiivsete õigusnormidega?

Kas direktiivi 93/13 artikli 1 lõikega 2, artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 on kooskõlas liikmesriigi kohtupraktika (mis põhineb liikmesriigi õiguse tõlgendamisel direktiivi arvestades, järgides Euroopa Liidu Kohtu kujundatud tõlgendamispõhimõtteid), mille kohaselt, võttes arvesse alusetu rikastumise põhimõtet,

- a) kohustatakse võlausaldajat maksma tarbijale tagasi summad, mille ta tasus tingimuse alusel, mille ebaõiglus tuvastati (või teha tasaarvestus tarbija kasuks), aga nimetatud otsust ei tehta *restitutio in integrum*, sest riigisisese õiguse erisäte välistab tühisuse sellise võimaliku õigusliku tagajärje, samuti ei kohaldata iseseisvalt alusetu rikastumise eeskirju, sest riigisiseses õiguses ei ole seda lepingu tühisuse õiguslikku tagajärge ette nähtud, vaid selle asemel vabastatakse tarbija talle eriti kahjulikest tagajärgedest ning taastatakse samal ajal lepingupoolte vaheline tasakaal, rakendades liikmesriigi õiguses tühisuse korral ette nähtud peamist õiguslikku tagajärge, nimelt lepingu kehtivaks tunnistamine nii, et ebaõiglaste tingimustega ei kehtestata tarbijale ühtegi kohustust, aga ülejäänud lepingu osad (mis ei ole ebaõiglased; sealhulgas lepingujärgsed intressid ja muud tasud) jäävad pooltele jätkuvalt samadel tingimustel kohustuslikuks?
- b) juhul, kui lepingut ei ole võimalik kehtivaks tunnistada, määratakse kindlaks tühisuse õiguslikud tagajärjed, tunnistades lepingu tasaarvestuse tegemiseks siduvaks kuni kohtuotsuse tegemiseni ja tehes pooltevahelise tasaarvestuse, rakendades alusetu rikastumise põhimõtet?

2. Kas märgitud põhjusel tühise lepingu õiguslike tagajärgede kindlaksmääramisel võib jätta kohaldamata liikmesriigi õigusnormi, mis jõustus hiljem ja mille kohaselt oli edaspidi forintitesse konverteerimine kohustuslik, sest vahetuskursi fikseerimise tulemusena jätab nimetatud säte osa valuutariskist tarbija kanda, kes tuleks – ebaõiglase lepingutingimuse tõttu – sellest riskist täielikult vabastada?

3. Kui kooskõlas liidu õigusega ei ole võimalik määrata kindlaks tühisuse õiguslikke tagajärje ei kehtivuse ega siduvuse tunnistamise kaudu, siis millised on õiguslikud tagajärjed koos vastava alusega kohtupraktikas – tagajärjed, mis tuleb seetõttu määrata kindlaks *contra legem*, sõltumatult õiguslike tagajärje käsitlevatest liikmesriigi õigusnormidest ning tuginedes

ainult liidu õigusele, arvestades, et direktiiv 93/13 ei reguleeri tühisuse õiguslikke tagajärgi?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes: artikli 1 lõige 2, artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1

Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) 3. oktoobri 2019. aasta otsus Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819)

Euroopa Kohtu 31. märtsi 2022. aasta otsus Lombard Lizing (C-472/20, EU:C:2022:242)

Euroopa Kohtu 27. aprilli 2023. aasta otsus AxFina Hungary (C-705/21, EU:C:2023:352).

Euroopa Kohtu 15. juuni 2023. aasta otsus Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed), C-520/21, EU:C:2023:478

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

1959. aasta IV seadus tsiviilseadustiku kohta (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény; edaspidi „vana tsiviilseadustik“): § 209 lõiked 1 ja 4, § 209/A lõige 2, § 237 lõiked 1 ja 2, § 361 lõige 1 ja § 363 lõige 1

2014. aasta seadus nr XXXVIII, millega nähakse ette teatavad muudatused seoses Kúria (Ungari kõrgeim kohus) kohtulahendiga krediidasutuste tarbijalaenulepinguid käsitleva kohtupraktika ühtlustamise kohta (Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény; edaspidi „DH 1 seadus“): § 3 ja § 4.

2014. aasta seadus nr XL sätete kohta, mis on kohaldatavad tasaarvestuse suhtes, mida reguleerib 2014. aasta seadus nr XXXVIII, mis käsitleb teatavaid küsimusi, mis on seotud Kúria (Ungari kõrgeim kohus) kohtulahendiga õiguse ühetaolisuse tagamiseks krediidasutuste ja tarbijate vahel sõlmitud laenulepingute valdkonnas, ning muude sätete kohta (a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény; edaspidi „seadus DH2“): §-id 3, 4 ja 37

2015. aasta seadus nr CXLV, millega reguleeritakse teatavatest tarbijatega sõlmitud laenulepingutest tulenevate laenude forintitesse konverteerimisega seotud küsimusi (Egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések

forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény, edaspidi „seadus DH7“): §-id 3, 9, 12, 13 ja 15

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Äriühing AxFina Hungary Zrt. (edaspidi „AxFina“) liisinguandjana ja ZH liisinguvõtjana sõlmisid 21. juunil 2007 välisvääringus (Šveitsi frangid) noteeritud liisingulepingu, mille eesmärk oli osta eramootorsõiduk ja millele andis solidaartagatise KN. Liisinguvõtja valis vahetuskursi muutustega arvestava tasumisviisi, mille kohaselt tuli tal tasuda 120 fikseeritud kuumakset ja vahetuskursi muutustega seotud arveldamine toimus lepinguperioodi lõpus. AxFina tasus tarnijale liisingulepingu eseme ostuhinna ja ZH sai sõiduki enda valdusse. AxFina lõpetas 7. mail 2013 viivitamatult liisingulepingu, kuna ZH ja KN olid makseviivituses, mistõttu muutus kogu lepingust tulenev tasumata võlg ühe maksena sissenõutavaks.
- 2 AxFina esitas ZH ja KNi peale hagi, milles ta palus, et kuna leping oli valuutakursside muutusi käsitleva tingimuse ebaõiglase laadi tõttu tühine, tunnistatakse leping tagasiulatuvalt kehtivaks ning kostjatelt mõistetakse välja põhisumma ja intressid. Nõutud põhisumma hõlmas ka vahetuskursi muutuste eest võlgnetavat summat.
- 3 Esimese astme kohus tuvastas oma otsuses, et liisinguleping on valuutariski ebaõiglasest laadist tulenevalt tühine. Kohus märkis, et tühisuse õigusliku tagajärjena on ZH ja KN kohustatud võtma nimetatud riski kuni teatud piirini enda kanda. Esimese astme kohus vähendas AxFina laenu summa võrra, mis ületas summa, mille ZH oleks pidanud maksma juhul, kui leping oleks olnud noteeritud Ungari forintites ((HUF), edaspidi „forintid“).
- 4 ZH ja KN esitasid apellatsioonkaebuse, misjärel teise astme kohus jättis esimese astme kohtu otsuse jõusse, leides, et esimese astme kohtu tehtud tasaarvestus ei olnud vastuolus ei Ungari ega liidu õigusnormidega. Teise astme kohtu hinnangul välistas liisingulepingu alusel osutatud teenuse pöördumatus esialgse olukorra taastamise.
- 5 ZH ja KN paluvad jõustunud kohtuotsuse peale esitatud kassatsioonkaebuses otsuse tühistada ja nende vastu esitatud nõuded rahuldamata jätta, samuti paluvad nad teise võimalusena kohustada esimese astme kohut viima läbi uue menetluse, milles tuvastatakse liisingulepingu kehtivus ja tehakse uus pooltevaheline tasaarvestus.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 6 ZH ja KN leiavad, et leping on tühine, sest muu hulgas ei sisalda see valuutariski käsitlevat teavet.

- 7 ZH ja KN väidavad, et välja arvatud juhul, kui tarbija seda sõnaselgelt nõuab, ei kohaldata menetlusosaliste vahelisele õigussuhtele Ungari õigusnorme, mis – eesmärgiga heastada vahetuskursi muutumise tõttu tekkinud kuritarvitav olukord – kohustavad kohaldama ebaõiglase vahetuskursi hinnavahe asemel Ungari keskpanga ametlikku vahetuskursi ja mille kohaselt tehakse tasaarvestus nimetatud ametliku vahetuskursi põhjal, ning mis välistavad lisaks esialgse olukorra taastamise ja kohustavad konverteerima laenulepingutest tuleneva laenu forintitesse.
- 8 ZH ja KN leiavad, et kohus ei saa muuta ebaõiglase tingimuse sisu. Juhul, kui pooled seda soovivad ja taotleavad, võib tunnistada lepingu kehtivaks, jättes sellest välja tühised osad. Seega ei saa võtta arvesse lepingu tühisuse põhjutanud tingimusi, kuid tarbija on kohustatud tasuma lepingus ette nähtud liisingu kuumaksed kuni 120 osamakse täitumiseni.
- 9 AxFina ei ole kassatsioonkaebusele vastust esitanud.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 10 Ungari kohtupraktika kohaselt on peamised ning ühe ja sama astme tagajärjed, mida tuleb tühisuse korral kohaldada, esialgse olukorra taastamine (*restitutio in integrum*) ja kui tühisuse põhjus on võimalik kõrvaldada, siis lepingu tagasiulatuvalt (*ex tunc*) kehtivaks tunnistamine. Juhul, kui lepingu sõlmimisele eelnenud olukorra taastamine ei ole – kas selle *ab initio* või *a posteriori* pöördumatuse tõttu – võimalik või otstarbekas ning lepingut ei ole võimalik tunnistada kehtivaks, tunnistab kohus lepingu siduvaks kuni otsuse tegemiseni ja mõistab vajaduse korral välja rahalise hüvitise vastusoorituse ta jäava soorituse eest.
- 11 Kúria (Ungari kõrgeim kohus) on seisukohal, et Ungari õiguses tühisuse korral ette nähtud õiguslike tagajärgede hulgast on just lepingu kehtivaks tunnistamine see, mis vastab nõuetekohaselt tarbija huvidele ja on samuti kooskõlas liidu õiguses sätestatud põhimõtetega. Juhul, kui lepingut ei ole võimalik kehtivaks tunnistada, võib tunnistada selle siduvaks koos pooltevahelise tasaarvestusega, mille käigus lähtutakse alusetu rikastumise põhimõttest, ning see lähenemisviis täidab samuti nimetatud nõudeid. Siduvaks tunnistamise korral ei sunni kohus mitte tühist lepingut täitma, vaid meede piirdub pooltevahelise tasaarvestusega.
- 12 Seadusandja otsustas tarbijakaitset käsitlevate Ungari õigusnormide – mille kohaselt on ebaõiglane nii finantseerimisasutuste rakendatav vahetuskursi hinnavahe kui ka lepingutingimused, mis annavad nimetatud üksustele õiguse lepingut ühepoolselt muuta – vastuvõtmisel jätta teadlikult tühisuse õiguslikest tagajärgedest välja esialgse olukorra taastamise. Seega saab vastavalt Ungari asjakohasele õigusnormile põhikohtuasja esemeks oleva liisingulepingu tühisuse õiguslik tagajärg olla kas lepingu kehtivaks tunnistamine või kuni kohtuasjas lahendi tegemiseni lepingu siduvaks tunnistamine.

- 13 Ent Kúria (kõrgeim kohus) leiab, et asjaolu, et kohus püüab eelkõige kohaldada peamist Ungari õiguses sätestatud õiguslikku tagajärge, nimelt lepingu kehtivaks tunnistamist, on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 sätestatud eesmärgiga, mille kohaselt tuleb taastada pooltevaheline tasakaal, säilitades samal ajal üldjuhul lepingu kui terviku kehtivuse.
- 14 Euroopa Kohus andis oma 27. aprilli 2023. aasta kohtuotsuses AxFina Hungary (C-705/21, EU:C:2023:352) juba suunised õiguslike tagajärgede kohta, mida ei saa lepingu kehtivuse tuvastamise korral kohaldada. Kohus ei käsitlenud siiski kõiki asjakohaseid õigusliku tõlgendamise küsimusi, eelkõige kohaldatavate õiguslike tagajärgede osas. Nimelt ei võtnud Euroopa Kohus seisukohta õiguslike tagajärgede kõigi asjakohaste elementide kohta, mis on tuletatavad; seetõttu on põhjendatud, et kohus vastab ka käesoleva asja raames esitatud täiendavatele õigusliku tõlgendamise küsimustele, mis on vajalikud sisulise otsuse tegemiseks.
- 15 Teisest küljest leidis Euroopa Kohus oma 15. juuni 2023. aasta otsuses Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed) (C-520/21, EU:C:2023:478), mis tehti ühe Poola kohtu eelotsusetaotluse põhjal, et hüpoteeklaenuleping ei saa pärast selles sisaldunud ebaõiglase tingimuste väljajätmist enam kehtida ning et direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 on vastuolus riigisisese õiguse tõlgendus, mille kohaselt on krediitiasutusel õigus nõuda tarbijalt hüvitist, mis on suurem kui tagasimakstav põhisumma koos seadusjärgse viivisega alates tagasinõude saamisest.
- 16 Ungari õigus seostab lepingu tühisusega siiski õiguslikud tagajärjed, mis erinevad nimetatud otsuses C-520/21 viidatud Poola õiguse sätetest. Vastuseid, mille Euroopa Kohus on andnud Poola (või muude liikmesriikide) eelotsusetaotluste põhjal tehtud otsustes, ei saa alati kohandada Ungari õiguslikule kontekstile, kuna liikmesriikide õigusnormid ja tühisuse korral kohaldatavad õiguskaitsevahendid on erinevad. Ka õiguslik olukord on sisuliselt erinev, sest Ungari seadusandja on võtnud vastu arvukalt õigusnorme, mille eesmärk on tarbijakaitse ning milles käsitletakse eelkõige tarbijatega sõlmitud, välisvaluutas noteeritud laenulepingute puhul lepingu põhiesemega seotud konverteerimismehhanismi.
- 17 Kúria (kõrgeim kohus) rõhutab, et *erga omnes* mõjuga ei tule arvesse võtta Euroopa Kohtu praktika osi, mis käsitlevad ainult ühe liikmesriigi õiguses esinevat õiguslikku olukorda. Arvestades Ungari õiguskeskkonda, muudaks vastupidine tõlgendamine nimelt vajalikuks õiguse rakendamise *contra legem*, mida Euroopa Kohus peab samuti eelistatavaks vältida.
- 18 Kúria (kõrgeim kohus) hinnangul piirab liikmesriikide menetlusautonoomia põhimõtte, mille ulatust nüansseerivad võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted, liikmesriikide õiguse tõlgendamist liidu õigust arvestades. Seda silmas pidades on riigisisese kohtu ülesanne tagada, et tarbija oleks lõpuks olukorras, milles ta oleks olnud, kui ebaõiglaseks tunnistatud tingimust ei oleks kunagi eksisteerinud (kohtuotsused C-705/21 punkt 47 ja C-472/20 punkt 57).

- 19 Asjaolu, et kohus püüab eelkõige kohaldada peamist vanas tsiviilseadustikus sätestatud õiguslikku tagajärge, nimelt lepingu kehtivaks tunnistamist, on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 sätestatud eesmärgiga, mille kohaselt on direktiivi eesmärk taastada pooltevaheline tasakaal, säilitades samal ajal üldjuhul lepingu kui terviku kehtivuse, mitte tuvastada terve ebaõiglasi tingimusi sisaldava lepingu tühisus.
- 20 Arvestades, et tühisuse põhjus on see, et tarbijale valuutariski enda kanda võtmisega kaasnev mõju ei ole piisavalt läbipaistev, võib nimetatud põhjuse kõrvaldada täielikult lepingu kehtivaks tunnistamise raames, vabastades tarbija nimetatud riskist täielikult nii, et see ei ole tarbija, kelle kanda see risk jääb.
- 21 Ebaõiglase lepingutingimuse väljajätmine ei kujuta endast lepingu keelatud viisil muutmist, sest leping saab ilma nimetatud tingimuseeta kehtida. Samuti ei kujuta see endast nimetatud lepingu põhiobjekti muutmist. See ei ole samaväärne teist tüüpi lepingu täitmisega (kohtuotsuse C-260/18 punktid 35 ja 45), kuna säilitatakse välisvaluutapõhine tasaarvestus, lihtsalt valuutariski ei võta enda kanda mitte tarbija, vaid pank. Seevastu võimaldab see kaitsta tarbija huve. See lahendus tagab, et määratud sanktsioon on tõhus ja proportsionaalne ning tagab lisaks pooltevahelise tegeliku tasakaalu taastamise.
- 22 Kúria (kõrgeim kohus) on eelmistes otsustes samuti märkinud, et pärast tarbija nõuetekohast teavitamist on tarbijal õigus loobuda kaitsesüsteemist, mitte tugineda tingimuse ebaõiglasele laadile ja mitte paluda kohaldada vastavaid õiguslikke tagajärgi. Kuid juhul, kui tarbija sellist avaldust ei tee, ei ole tema tahe määrav hetkel, kui määratakse kindlaks tühisuse õiguslike tagajärgede rakendamise viis ja täpsustatakse nende sisu.
- 23 Kúria (kõrgeim kohus) soovib kujundada õiguslike tagajärgede kohta välja enda kohtupraktika, et kohandada liidu õiguse põhimõtetega õigusnormid, milles käsitletakse laenulepingutest tulenevate laenude forintitesse konverteerimist. Kúria (kõrgeim kohus) leiab, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 sätestatud eesmärgiga on kooskõlas õiguse kohaldaja praktika, mille kohaselt juhul, kui leping on tühine, sest valuutarisk jäetakse tarbija kanda, jätab riigisisene kohus kohaldamata seaduse, mille kohaselt tuleb laenulepingutest tulenevad laenud konverteerida forintitesse, kasutades lepingu sõlmimise hetkel kehtinud vahetuskursist kõrgemat vahetuskurssi (ja milles sätestatakse samuti, et intressid arvutatakse omavääringus).
- 24 Lisaks eespool mainitud õiguslikele tagajärgedele võimaldab laenulepingutest tulenevate laenude forintitesse konverteerimist käsitlevate Ungari õigusnormide kohaldamata jätmine vabastada tarbija täielikult kõigist maksekohustustest, mis tulenevad ebaõiglastest lepingutingimustest.
- 25 Kúria (kõrgeim kohus) on seetõttu seisukohal, et liidu õigust tuleb tõlgendada selles osas, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 on kooskõlas selline Ungari õigusnormi tõlgendus ja selle selline kohaldamine, mille

kohaselt tunnistab riigisisene kohus juhul, kui leping on täies ulatuses tühine, tühisuse õigusliku tagajärjena lepingu alates selle sõlmimise kuupäevast tagasiulatuvalt kehtivaks, jättes seejuures lepingust välja ebaõiglasel lepingutingimused, millega antakse valuutariski kohta läbipaistmatut teavet ja jäetakse see risk tarbija kanda. Niimoodi ei kujuta nimetatud tingimused endast tarbijale (kes ei pea võtma valuutariski enda kanda, vaid seda teeb finantseerimisasutus) enam kohustust, samas kui lepingu ülejäänud tingimused, mis ei ole ebaõiglast laadi (intresside ja muude kulude tasumise kohustus jms) on pooltele muutumata kujul siduvad.

- 26 Teine küsimus, mis sellega seoses esitatakse, on see, kas Euroopa Kohtu otsuses C-705/21 esitatud põhjendust tuleb tõlgendada nii, et liidu õigusega on kooskõlas ainult selline riigisisese õiguse kohaldamine, mille tulemusena on pooled lõpuks olukorras, milles nad oleksid olnud, kui nad ei oleks ebaõiglasi tingimusi sisaldavat lepingut sõlminud. Kas seega on täiesti välistatud Ungari õiguses ette nähtud tühisuse õiguslik tagajärg, nimelt kehtivaks tunnistamine, kuigi (vastupidiselt kohtuasjas C-705/21 toimunule) kehtivaks tunnistamine tähendab, et ebaõiglasel lepingutingimused jäetakse välja, mitte ei muudeta nende sisu?
- 27 Kúria (kõrgeim kohus) palub, et juhul, kui väljapakutud õiguslik tõlgendus – nimelt lepingu tagasiulatuvalt kehtivaks tunnistamine, jättes sellest välja ebaõiglasel tingimused – ei ole liidu õigusega kooskõlas, annaks Euroopa Kohus täiendavad tõlgenduslikud suunised koos vastava kohtupraktikale tugineva põhjendusega selle kohta, millised on õiguslikud tagajärjed, mida tuleb vahetult liidu õigusest tulenevalt kohaldada tühise lepingu korral tagajärjena, sest valuutariski kohta esitatud teave ei olnud läbipaistev.
- 28 Kúria (kõrgeim kohus) palub käesolevas eelotsusetaotluses esitatud õigusküsimuste tõsidust arvestades, et Euroopa Kohus kaaluks võimalust teha käesolevas asjas otsus suurkojas.